

נתקלו במערכת

ספר מגן אלהים. פירוש על מסכת אבות מיחס לרב יצחק אבוחב. יוצא לאור לראשונה על ידי כתבת יד עם מבוא מראי מקומות והערות על ידי יעקב שמואל שפיגל. פתח תקווה תשס"ז. 273 עמ'. (03-9225699)

אין חולק על כך שדברי הביקורת של שלמה המליך ע"ה נגד 'עשות ספרים הרבה אין קץ' לא כווינו להוואה לאור עולם של כתבי קדומים, כי"ו כאשר מדובר על ספרי מוסר ואמונה, תורה ודרך ארץ, כפירוש האגונימי הזה על מסכת אבות שהויא לאור פרוף' שפיגל מכת"י יחד בעולם. 'אנונימי' אמרנו, למורות היחסו לרבי אבוחב, מגדולי ישראל בדור שלפני גירוש ספרד, הנבעו מכמה ציטוטים מתוך הספר המובהים בשמו בספר הליקות הגadol של ר' שמואל די אוזידה' מדרש שמואל' על אבות, כי הפקוקים שמעלה מההדר על הזיהוי הזה גודלים מספיק כדי להעמיד אותו בספק גדול. בכל אופן מדובר על פירוש חשוב של מחבר חשוב מסוף תקופת ראשוני ספרד, המתחיל בפירוש המשנה בפסק מפרשת השבוע המתאימה לשבועות שבין פסח לעצרת שבת נאמרו פרקי מסכת אבות גם בספר שלפני הגירוש, מסביר את הקשר בין כל משנה במסכתה לה, משלב פשוט ודרש ומוכר וסוד, מצורף לקט פירושים של מפרשים שקדמו לו לפירושים עצמאיים משלה, ועוד ועוד. בכתבה"י נקרא החיבור בשם 'מגן אלהים', וההדר מפנה לדיוון המכזה שלו על伸手ות אלוקים בשמות ספרים בספרו הגדול 'עמודים בתולדות הספר העברי' חלק כתיבה והעתקה, עי"ש ותרורה נחת. מענין שההדר הוציא לאור חיבור זה באופן עצמאי, ולא באחת מהוצאות הספרים אליה הוא קשור בצורה זו או אחרת (אוניברסיטה בר אילון, מכון ירושלים וכו'), והוא אף מדגיש בהקדמה בספר זה יוצאת לאור אחרי שההדר לו מאונו ומפורנסם, ואינו חיבור למדני צ"ע.

מסכת סוכה כהלוותה. הרב דוד ליבור. ישיבת שעלבום, תשס"ט. 279 עמ'. (08-9276521)

הרב ליבור, תלמיד ותיק בישיבת שעלבום ור"מ בה כבר למלחה מעשרים וחמש שנה, הקדיש שנים רבות עיקר זמנו להוראות גמ' ופוסקים כסדר המסכתות. אחורי לימוד שיטות של הגפ"ת ורי"ף ורא"ש ור"ז על כל סוגיא בעזרת דפי הනחיה שביבר, עסקו הרב ליבור ותלמידיו בלימוד הרמב"ס והטור והשו"ע ונושאי כליהם בעיני הssonnia הנלמדת. וכך עברו מחזורים רבים של תלמידים על מסכת אחורי מסדר מועד בעזרת הדפים הנ"ל, שבהם מופיעים בקיצור נmericן מראי מקומות למפרשים ולפוסקים החשובים בכל סוגיא, סיכום הssonnia להלכה עד פסקי המ"ב, ובשעת הצורך הסברים קצרים, טבלאות וכי". סוגיא הצטרכה לסוגיא ודף לדף, הדפים צולמו פעמי"ד ובערו מיד לידי, ולאחר שנים רבות נכנע הרב ליבור להפרצות חכרי ותלמידיו והוציא לאור כספר את דפי הנקיה האלי, לעת' עתה על מסכת סוכה, מלויים במפתח עניינים מפורטים. השmuva עברה מפה לאוזן, והספרים 'חתפו' בישיבה ומהচזקה לה. עתה עובר הרב המחבר שליט"א על דפי הנקיה המוכנים שלו למסכתות סדר מועד האחרות, ומתכוון להמשיך במפעל זה מסכת אחר מסכת לזכות הרבים הלומדים 'בקיאות להלכה'.

ספר דופקי תשובה, ונולוה אליו ספר חקר הלכות, על ש"ע אה"ע סי' ז ב ענייני תקנות עגונות. מאת רבי אברהם פרענקל מב"ח. יצא לאור מחדש ע"י אליעזר וויס, ירושלים תשס"ה. 9+רנה עמ'. (02-5861032)

הרב אברהם פרענקל-מב"ח [=מבית חלפון', עלי צפונות טו עט' פט] היה עילוי הונגרי צערן למשחת רבנים מפורסמת, שמוונה בגיל כ"ב [ללא ב"ד של קהילת ניאראד-סראדא שבטרנסילבניה לאחר שנים של לימוד בישיבות הונגריה. כשברצה מלחתם העולם החלו להגע לעירתו, כמו גם לעיירות אחרות באיזור, פלייטים מעבר לגבול הרומני, והתעוררו בין השאר שאלות קשות בענייני התרת עגונות. המחבר הצערן, בתחלת שנות השלושים חייו, נכנס לעובי הקורה, וקידץ פסקים והכרעות בענייני אבנו העוזר סי' ז, סימן העוסק כולל בעניינים הקשים של עגינות והתרת עגונות, בתוספת נוף משלו, מפני שכלהנו בשער הספר 'בעונותינו הרבינו' הספר נדפס בשנת תש"ב והספק לשימוש את בניין דורו ומוקומו רק זמנו לביר מקומו להתיירן'. הספר נדפס בראשם עם הוריו, אשטו וילדיו. ר' יקום דמס. הרב וייס, קרבו של המחבר, בעורת צוות ו"ה, ערך וסייע והתקין מחדש את הספר החשוב זהה, שריד מתורתו של המחבר הקדוש, לתועלת פוסקי ההלכה במקצתו חשוב וגורי זה, ולע"ז המחבר ובני משפחתו הרבנים שנשמדו בשנות העם.

עשה ירח למועדים שם"ש ידע מבואו. והוא תמצית דברי הרה"ק רביינו שמואל בורנשטיין מסוכצ'וב זצוק"ל על חודשי השנה. נלקטו ונרכזו מספרו 'שם ממשואל' על התורה ע"י חנניה נעם רכל, ירושלים תשס"ט. סג עט'. (077-2009748)

הנתרס קטו שחיבר חתני הרב חנניה רכל, עד עתה ר"מ בישיבת 'בית אורות' שעלה הר הצלפים ועתה ר"מ בישיבה החדשנית ברמת השרון, ובו י"א פרקים מדברי האדמו"ר מסוכצ'וב בסדרת ספריו 'שם ממשואל' (=שם"ש) המאירים את חודשי השנה (חודשי תמוז-אב בפרק אחד), עם הקדמה מאירת עיניהם, הערות ממחימות בשולי הדרבים, וסיקום קצר בשם 'מעגל השנה'. מתוך הדרבים לחודש תשרי (עמ' לט): חודש תשרי מיוחס לאפרים, וחודש מרחשון למנשה. בחינת מנשה היא 'סור מרע', ובcheinת אפרים 'עשה טוב'. אפרים קודם למנשה ע"פ ברכת יעקב, היינו ש'עשה טוב' קודם ל'סור מרע': יעקב אבינו ע"ה חידש דרך אחר בעבודה, להתחיל בעשה טוב מוקדם וממילא נקל יהיה לסור מרע, כי להמתין בעשה טוב עד שייסור מוקדם הרע זה קשה מאוד. ועל כן החודשים האלה שארם תשרי ומרחשון המותיים לEFRIM ולמנשה, תשרי הוא בעשה טוב ועל כן יש בו הרבה מצות'...

מנעי עינייך מדעה. הסכמי קדנס-נישואין למניעת סירוב גטו. מאת רחל לבמור. בהוצאה אריאל - מפעלי תורה יהדות וחברה בישראל, בשיתוף מועצת רבני ישראל הצערן בישראל. ירושלים תשס"ט. 274 עמ'. (02-6254983)

בעית העגונות, נשים שמקומו ומצוותם של בעלייהם לא ידוע, ימיה כימי עולם, ודוקא היא הצטמצמה מאד בימינו, בעידן התקשורות המשוכללת ו'הכפר הגלובלי'. את בעית העגונות החליפה בעית מסורות הגט, זוגות שנישואיהם עלו על שרטון, והבעל, שעלה פי ההלכה אך ורק בידו לבטל את הנישואין בעזרת גטו פיטורין שנייתו בהסכםתו, איןו מסכימים

לשחרר את אשתו ולהתירה להינשא מחדש. הגדרת ממדי הבעיה שנואה במחוקות, בין הגישה המצמצמת, המונה בין 'מסורת' רק נשים שב'ד' רבני כבר הוציא פס'ד המחייב את הבעל לחתן גט, ואז מדובר על כמה מאות נשים כאלו בארץ - לבין הגישה המרחיבה, המונה גם זוגות שהבעל מסרב לשטר פعلاה בגיןו המתחייבים או מעכבר אותן באופן מכoon, ואז מדובר באלופים רבים. אמנים קיימים גם גברים מסורבי גט, שהרי לאחר חרם דרבנו גרשום גם הבעל 'מעוכב נישואים' עד שאשתו תשכים לקבל גט, כי רגמ'ה אסור לנישא אשה בעל כוורתה במקביל לאיסור הדיעו יותר, הצד השני של אותו מטבח, לשאת אשה נוספת נוספת; אולם מסיבות רבות הבעיה קריטית הרבה יותר אצל הנשים המשורבות. א. מספ'ר רב פי כמה ומהגברים המסורבים. ב. גברים מסורבים יכולם לנשות לקבל 'היתר מאה רבנים' כדי לשאת אשה שנייה אחר שהפקדו גט לאשה הסרבנית בvh"ד, תhalbיך שאין לו מקבילה אצל הנשים. ג. גברים יכולם לעצם לעיתים לחיות עם אשה אחרת, בהיתר או באיסור, ואם היא פנואה ילדיים לא יהיו ממארים, מה ש אין כן אצל נשים במצב מקביל. ד. ובעיקר: השעון הביוווגי'ץ' מהר אצל הנשים, כך שבדרך כלל נשאות להן שניים פוריות ספורות אחרי פרק א' כדי לנשות להינשא ולהוליד ילדים בפרק ב' ולכן הן מעוניינות לסיים כמה שיותר מהר את פרשת הנישואין הכספיים, בעוד שהגברים באופן טבעי 'לחוץים' בחות בעניין זה. סיבות אלו ועוד גורמו לכך שהידיינים אכן משתדלים לזרז את הבעל לסייע את הפרשה ולתת את הגט המוחיל כאשר הם משתכנעים שהניסיונו עלייהם מזורב הגינו למעשה אל קיצם, אך יודיהם בדרך כלל די כובלות: החש החבד מפני גט מעושה, גט פסול מפני שהבעל נתן אותו בכפייה, מונע בעדים מלהטיל על הבעל עונשים או מלוחץ עליו באמצעות כפייה שניים לתת את הגט; ולשון רכה, ואף לשון תקיפה, לא תמיד משברת את גרמיון של אותם בעליים, שבדרך כל רגש השנאה והנקמה לאשת העוריהם שהניסיונו עמה כשלו גורם להם לרצות להציג לה ולצער אותה ככל שהם יכולים. דרך אגב, מומחים לדubar עומדים על דעתם שמדובר על בעליים מכל שכבות החברה, מכל רמות ההשכלה, מכל מיני אורחות החיים וכל סוגים הקשר לתורה ולמצוות, ולא נזכר שיע מפני דל כאשר השנאה מעוררת את עיני השכל. אמנים קיימות 'הרחות דרבנו תא', ומספר חוקים ותקנות שמצוירות את רגלי הבעל המעכב, אך אין בהם די לפטור את הבעיה. הדרך האידיאלית למונע אירועים עצובים כאלו היא דרך המגעה, אך נסיבות שונות שנvisoו בעבר לקבוע 'ניסיונו על תנאי' או להרחיב את סמכויות בתי הדין להפקיע קידושין, אפשרויות שקיימות כבר בהלכה באופן עקרוני, נדחו בשתי ימים על ידי פוסקי הדורות האחרונים מסבירות מובנות. כמו דמיות שעוסקות הימים בנושא כאוב זה מנסתות לפתו דרך חדשה - לקבע בעורת הסכמים שנחתמים בין בני הזוג לפני נישואיהם קנסות ונסקציות למי מבני הזוג שייעכב את הגירושין אם ח"ז בני הזוג יגעו לכך, כאשר לדעתם אין בהסכם קדס-ניסיונו אלו את הבעיות ההלכתיות שבגלן התנדדו גdots הדורות ה先后ניים להצבת תנאים בניישואין או להרחבת סמכויות הפקעת הקידושין. בכתב העת התורניים 'תחומיין' יצהר' ועל גבי במות נספות בכתב ובעל-פה כבר נידנו אפשרויות שונות ונוסחים שונים, והדינים המפורטים מօ"ר הגוזן גולדברג והגר"ש דיבובסקי שליט"א וכן מנכ"ל בתי הדין הרבניים הרבהו בן דahan כבר הבינו את דעתם החביבית-עקרונית - אך למעשה הסתיגו מפרטים שונים בנוסחי הנסיבות שהוצעו. בפועל הנסיבות השונות אינם מתקבלות בעין יפה אצל רוב-כל הפוסקים מכל הגוננים, וגם זוגות צעירים לא שמים להיכנס לעובי הקורה של הסכמים-מכיניג'ירושין כאשר הם נמצאים בעיצומו של ההכנות לנישואין ברוב שמחה ואושר ואהבה. כך שלמעשה הנושא לא צבר

תאוצה. המחברת, טעונה רבנית וועסקת בצרבי ציבור בתחוםים אלו במסגרת הנהלת בת' הדין בישראל, פורשת בספר זהה את הנושא מצידו ההלכתי, החוקי והחברתי, מצינה את הדעות השונות ואת הבעיות והפתרונות שהוצעו להן, ולמעשה ממליצה בכל לשון לרבני ישראל 'לחרם את הכהפה' ולהמליץ לבני זוג העומדים להינשא להקדמים רפואה למכה שלוללה לבוא ח"ז, ולצרכ' סמוך לפניו הנישואין לכתובה ולהתחביבותיה הסכם 'לכבוד הדדי'; כך יקל על בת' הדין לכפות את הבעל לקיים את ההסכם והקנות שהוא חתום עליהם אם יסרב בעטיה לתת גט, בלי להיכנס לחשש של 'ט' מעשרה'. היא מביאה כעשרות [=] נוסחים שונים של הסכמים מסוג זה, דנה בהבדלים ביניהם, בנסיבותיהם ובנסיבותיהם, ובסוף מליליצה בכל לשון על ההסכם המכונה 'הסכם לכבוד הדדי' שבעירicity עסק בעיקר יידי הרוב אלישיב קנווה, רבו של כפר עציון. אני הקטן בודאי שלא אכנס ראש עניינים שאין לי יד ורגל בהם, ולא אביע את דעתך העניה לגופו של עניין; אולם אני יכול להימנע מלעהר על כך שזרים לי מאוד ש'מורחה ורבה' של המחברת, כפי שהוא מתואר בהקדשה בראשית הספר, הוא פרופ' דניאל שפרבר, שעם כל הזכויות שיש לו בפרסומי התורניים-מחקרים החשובים ובמידותיו הטובות - הוא גם קנה לעצמו שם של 'חדר' בענייני הלכה הרבה מעבר למקובל. כך למשל הוא התפרנס בכך שהתר נשים בימינו לעלות לתורה, וכבר קיים לפחות ביכ"ג אחד 'אורותוזוקטי-מודרני' שמנדר שבעל כrho ונווה כך בפועל, והוא 'עליה לכותרות' בתקשות לא-פעם בפסיקות ובתיחסיות הלכתיות חריגות. לענ"ד הקשר שלו לספר מעורר חשש כי שמא המחברת צעדה כמה צדים גדולים מדי, ובעניינים רבים וקריטיים כאלו, שיש בהם צורך מיוחד בשמירת ההלכה בתוקפה שבאה עיתית בענייני ריבים - מכאים, ויש בהם חשיבות עליונה להצלת נשים מיד בעלייה-יעש��יהן מאידך, היה עדיף למי שמעוניין לקדם את הנושא להיצמד עד כמה שאפשר לكونצנזוס ההלכתי, ולא לדבוק באישים ושיטות שנויים במחלוקת; המטרה העיקרית של המחברת וחבריה-ילדוץ היהת צריכה להיות קירוב תלמידי חכמים ודינאים ופסקין הלכה, שעדתם היא הרלוונטיות לעניין, לכיוון שאלו הם רוצחים להוביל, ולא הרחיקתם. ימיס יגידו אם 'הסכם לכבוד הדדי' אלו יצברו לגיטימציה ותונפה ויהפכו חלק אינטגרלי מההכנות לחתונה של כל זוג צער וכסם שגד הכתובה עצמה 'מכינה' למשעה את הזוג למקרים של פטירה או גירושין ח"ז, או שהם ישקעו וייעלמו כפי שעבור לא שרדו נסיבות אחרים מסוג זה.

ודברת בם. לקסיקון לשיפור הניבים. אליהוא שנון. חולון, אוריוון הוצאה ספרים, תשס"ט. 384 עמ.' (il@saad.org.il)

אליהוא שנון הוא סופר סת"ם, מומחה בטעמי המקרא, איש לשון ומקרה, חבר קיבוץ סעד שבנגב. אהבתו הגדולה ללשון הקודש וידיעותיו הרבות בתרבות ובשפות הביאו אותו לבולש ולעקב אחריו אף הניבים המשמשים בשפה העברית המדוברת שמוקרים אינם יהודים,/licenses את מקורים (מתוך 21 לשונות ותרבותו!) ולהציג להם תחליף ממוקורותינו. כך למשל במקום לומר 'הוא אחז את השור בקרני' הלויע-יבמקורו הוא מציע להעתש 'ב'נכns בעובי הקורה', במקום 'האויב מסטר אחד' - 'אויב בנפש', במקום 'האותיות הקטנות' - 'אותיות של טל ומטר', במקום הביטוי האנגלי 'סביב השუו' - 'לילות כימים', ועוד ועוד. לא תמיד התרגום חופף במאת האחדים את משמעות הניב שהוא בא להחליף, אבל במקרים רבים הוא אכן מהווה תחליף ראוי. הדבר חשוב בביטחוןם של מקורים טמא ממש; כך למשל במקרה 'הגיש את החלוי השניה' הנוצרי - מציע המחבר 'נתן למכו

לחיה, ובמקרים כיינוי ההערכה 'מלך הארץ' שמקורו בברית החדשה [ב] – הוא מציע 'איש מידות', 'מטובי העיר' ועוד. בסוף הספר נמצאה מפתח מפורט. הוספת רישימת הניבים שמקורים נוצרה עשויה היתה לסייע לכל מי שהייה מעוניין ראשית כל לשרש ניבים אלו מלשונו....

מילי דתבשיט. ביאורים והערות בפרק בימה אשה. מאות יעקב לורץ'. ירושלים, תשס"ט. 19+נתה עמ". (02-5373934)

פרק 'בימה אשה', הפרק השישי של מסכת שבת, עוסק בעיקר בדיוני יציאת אשה בתכשיטיה בשבת במוקם האסור בהוצאה, בהגדרת מהו בגדי הבטל לגוף ואין בו אייסור הוצאה ומה מוגדר ככלי שאין להוציאו, על איזו אשה ועל איזה תכשיט גזרו 'דילמא שלפה ומוחיא', 'דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה' או 'דילמא מהחייבא עלה ושלפה' – ומתני לא גזרו, ועוד ועוד. מובן שבפרק כזה חשובה לא רק הבנת דבריהם והתנאים והאמוראים, הראשונים והאחרונים, אלא גם הבנת המיציאות אותה הם מותארים ואליה כיוונו בדבריהם. ר' יעקב לורץ', נינו של הרב יוסף בריעיר זצ"ל רבו של 'קהל עדת ישורון' בניו יורק ונכדו של ר' ש"ר הירש זצ"ל) ותלמיד יסיבת 'מיר' שבירושלים כבר שנים רבות, נטל על עצמו להבהיר עד הקצה האחרון כל פרט וכל-tag ב'יל"א דפי הפרק הזה (ופנים נז-סז), כשהוא מתחילה בסוגיא ומפרישה הראשונים והאחרונים, עבר לדברי פוסקים בכל הדורות עד פוסקי זמננו 'שמירת שבת כהילכתה' לר' נוביירט, 'חוט שנוי' לר' קרלייך, 'קובץ תשבות' מאת הגרא"ש אלישיב ועוד), ולא משאיר דבר שאינו מבואר וمبرור. יהיו בודאי כללו שייתמהו איך אפשר לגוזש כ-400 עמודים בביורו 11 דפי גمرا בלבד, ויטענו ש'אין לדבר סוף' – אבל כל מעיינו בספר יראה שהמחבר עשה מלאכתו באמונה, ביאר ונימת וירד לעומק הדברים עד להסקת מסקנות למעשה, ולא כתוב כלל ב'צ"ז' פרקי הספר דברים שאין בהם תועלת. הרב לורץ' עושה שימוש בינו השאר בספרו של ר' בריה תלאה תלמיד הרמב"ם שיצא לאור לאחרונה ע"י מכון אופק, בספר האגור, בפסקיו הריא"ז וככדו הריא"א, בספר כתבי ר' הלוי מברגן וב'ארכון אברהם' שבסוףו לרבו ר' אברהム בינה, 'בעשה רב' של הגרא"א ובספר 'הלכות שבת השניות בבית' לרש"ב כהו, ובעוד,U שורות ספרים אחרים מכל הדורות, ובכך הוא הקיף היקף שלם את סוגיות הפרק הזה. בפרקנו (עמ' ר'כו ואילך) זו המחבר בהיתר התכוונה של בעל 'ערוך השולחן' שחיליל 'העובד בצבא המלך' כדי הנשך שלו הם כבגדיו ומונת להוציאם. ר' י"מ עפסטיין סמך בכך על ר"ע מברטנוראה שתכתב בפירושו על המשנה שלצורך מלחמה מותר לצאת עם כל נשק; ומכאן, מסיק בעל ערוך השולחן, שלחילילים לא החמירו חכמים ועל היתר זה סומכים בשעת הדחק חילילים בצבא להוציא את נשקם במקום שאין עירובו. אך מקשה עליו הרב לורץ', שלא זו בלבד שנראה שכוכנותה הרבה ברטנוראה הייתה שרק לצורך פיקוד מותר להוציא את הנשק, אלא שבסוגיות בגדי השק של הרועים (שבת סב, א) מפורש שמה שנחשב בגדי אחד נחسب בגדי אחרים, ולדברי ערוה"ש לכולם מותר היה לשאת נשק בשבת אם לאנשי הצבא היה הדבר מותר' וצ"ע, ועי' גם לעיל בס' ועמ' כח-כט; נוסף על כך אולי יש לחלק בין נשק שהוא חלק מתלבושתו של החיליל, כמו חרב של קצין רוסי בצבא הצאר, שرك אותו נתה בעל ערוה"ש להתייר להוציא מרשות לרשות, לבין נשק שחיליל שאינו חלק אינטגרלי מתלבושתו. בפרק סו (עמ' ר'סו ואילך) מביא המחבר שיש דעות ראשונים המישיבות את המנהג התמונה המותר לנשקים לצאת בשבת בתכשיטיהם בוגיון לפשوط דברי חז"ל, ואת התמימות על כל שיטה ושיטה, ומסכם בדברי 'בעשה רב' של הגרא"א שכל אשה אם יודעת בה שתකבל הדברים מצוה לומר לה שכל התכשיטין

אסורים אפילו בחצר ובבית', אחרות הן יכולות רק לסמוד על הכלל הדוחוק 'موظב יהיו שוגנות ואל יהיו מזידות'. ולסיטום: בעמ' שכח ואילך המחבר דין בהרחבה בדעת התו' בדי' סה, ב עניין ההיתר לקיטוע לצאתם עס קבו, ומබאר אותו בעוזרת ספר הישר לר"ת ובעזרת התו' במסכת יומא והאור זרוע עוד; אח"כ הוא פונה לדעה נוספת נספפת, המובאת בתו' שם בשם 'הרבי פורת' ובספר התורמה בשם 'הרבי ר' יוסף בר' ר' משה המכונה דבאנדי', והוא מפנה לעיון בסמ"ג החלם מהדורות 'מכון ירושלים' ו'מכון שלמה אומן' עמ' ראה הע' 64, שם נכתב בשם ספר 'בעל התוטפות' של א"א אורבך שררב פורת והרב ר' יוסף הנ"ל הם אדים אחד; כנראה שהמחבר לא רצה להפנות בעצמו את הקורא בספר המקראי של פרופ' אורבך, והעדיף לציין להערכה בסמ"ג החלם שעורכיים כבר עשו בזמנו את 'העובדיה השחורה'... ניכרים המלאכה והחוכמה שהשקייע הרבי לורץ' בביואר פרך 'במה באשה', ועוד עתידו לפניו בעז"ה בביואר פרקים מוקשים אחרים בש"ס שהניבו לו להתגדר בהם. המפתחות המפורטים בסוף הספר משלימים ספר נאה זה, נאה מלבר ונאה מלאו.

ישא מדברתיך. חידושים על פרשיות השבוע מאת שמעיה אריה שנרב ז"ל.

פתח תקוה, תשס"ט. תקצ' עמ'. 9259159 (08-08)

נדיר מאוד שספר שהקדמה שלו נכתבה בשנת מרפ"ח – לפני מעלה ממשומונים שנה, הסכימה המרשימה שהוא קיבל נכתבה לפני ארבעים שנה בשנת תשלא", והקדמה נוספת נספפת לקראות הדפסה נכתבה בשנת תשנ"ב, יוצא לאור רק עתה בשנת תשס"ט. אמנם גם המחבר ר' שמעיה-אריה שנרב ז"ל היה יהודי מן נדייר; הוא נולד בפפ"ד"מ בשנת תרס"ג במשפחה שומרת תורה ויראת שמים, למד הרבה אצל אביו של א' זהה ידי מudio בדברי תורה' כפי עדותו ואח"כ בישיבת הרב יוסף ברוייאר ז"ל בעיר, ועם עליית הנאצים לשלטו על הארץ והקימים משפחה למופת. מגיל צעיר החל להעלות על הכתב כל חידוש שהעלתה בכל אחד מלימודי, וכך תפחו המחברות, עד שעלה בדעתו לפרש חלק מחידושיו בהיותו בן כ"ה – וחזר בו. לאחר שנים של הוראה וניהול מוסדות חינוך שונים, שנים בהם קבוע על יום יום שעוט לימוד רבות והקידוד להעלות כל מה שנתהדר לו על הכתב, חשב שוב על פירוט חלק מחידושים, התיעץ עם הגרש"י זיו ז"ל שאף כתב לו הסכמה חמה – אך גם הפעם חזר בו (והסכם משנה תשלא", כפי שבורר בכתביהם שבראש הספר, בטיעות נכתב מתוך הסכמה וגם בהקדמה שהסכם ניתנה בתשל"ח). רשי' זיו נפטר באדר תשלא", ולא יכול היה לכתוב הסכם מחדדיו וכותב הקדמה נוספת. בשנת תשנ"ב, לקרה שנותו התשעים, חשב שוב להזפיס מחידושים וכותב הקדמה נוספת – אך גם משחו עצר בעדו. בשנת תשס"א נפטר מර שנרב ז"ל בשיבת טוביה, והותיר אחריו מחברות רבות עם הערות וחידושים באגדה ובהלכה ועל התורה, מהם הוציאו לאור בניו ספר עב"קרים עם הסולות המחדושים על סדר פרשות השבוע. כך למשל הוא מפרש מדוע הפסוק 'יחי ראובן ואל ימות יהיה מתיו מספר' סמוך ללא הפסוק שלפניו 'ויהי בישורון מלך' וכו': פסוק זה לדעתו הוא תפילה של משה להצלת שבט ראובן בעתיד באירוע מסוים – בספר יהושע פרק כב מתואר העימות בין שבטי עבר הירדן לבין ראשי האבות בא"י המערבית בניית המזבח בעבר הירדן, ובධוק על מניעת אסון מלחמת האחים שכמעט פרצה אותה שעה התפלל כאן משה רבינו: 'בהתאسف ראש עם' למלחמה עם שבטי עבר הירדן המזרחי, יתברר בסופו של דבר ש'יחד שבטי ישראל', אין לשפט ראובן ותבריו כל כוונה להtanתק מאייהם, ובזכות זו 'יחי ראובן ואל ימות', וימשיך להיות כלול בכלל ישראל – 'ויהי קותיו מספר'.

כפתר ופרת.

הרב יצחק אמייטי, מהמחנכים הבולטים בגיש קטייף בזמןו ועתה מנהל הת"ת של יוצאי עצמונה בישוב שומריה שבחלב לכיש ולשעבר קיבוץ של 'השומר הצעיר', כתב לעצמו במשך למעלה משנתים, מפרסום תוכנית החתנתקות בפורים תשס"ד ועד חג השבעות תשס"ו, יומנו אישי, בו הרהורים, טובנות, תפילות, שירים, דינונים, מעשים שארכו ותיאורי מצלבים ואישים, סבב הימים המזוחים בשנה האחרון בה גרה משפחתו בישוב מרג' שבדרום גוש קטיף, ועד ישובו מחדש בישוב טנא שבדרום הר חברון. בכל עמוד מרגש השילוב הקיים בתוך ליבו של המחבר, והופיע ממנו לבני ביתו ולתלמידיו ועתה גם לקוראיו, של אמונה תמיינה עם פקחות מעשית, מחשבות עלינוות וטהורות – עם רגליים על הקרקע. כך למשל לא ארזה משפחת אמייטי אפילו ארץ אחד מרכשה, למרות שכוחות הבתוון היהודיו שכל הרכוש שלא ייאזר יאבך, ולא זהה מאמוןתה שעצת 'החתנתקות' בע"ה תפור (וב"ה שבסופו של דבר רכושים כמעט שלא נפגעו), עם זה ביימים האחרונים לפני הגירוש עבר הרב על ספריתו העשירה ונפרד לעולמים בדמעות מס' אחר ספר אחר ... היוונו מתחילה בדברי יהונתן לנדרו שאין מעצור לה' להוציאו ברב או במעט, ובהמשך נמצא בין השאר נסיון להתבונן בהיריות היישובים ושריפת בתיה הכנסת מתוך העין הטובה שבספריו החסידות; הוא מסתיים בדברי המחבר שהז"ל גינו את בני אלמלך מחלון וכליון מפני שנתייחסו מן הגאולה כשראו שארבע מאות שנה אחרי כיבוש הארץ אין עדיין לא מנוחה ולא נחלה – בעוד שבשביתת ציון של המאה האחרון העליות וההצחות רבות הרבה מהירידות והכשלונות, איך נתיאש!! מרגש מאד תיאור כוונתו של הרב אמייטי בתפילת אבינו מלכנו נקם נקמת דם עבדיך השפוך' שעוזת ספורות אחר שהשתתף במזו ידיו בפנוי הרוגים מפיגוע, שבמהלכו זם היה אכן שפוך לפניו כפשוות. קובל זה מגלה שהוא מלבותיהם של תושבי גוש קטיף באותו ימים גדולים.

קביעת רגע המוות. אסופה מאמרים. מהזורה שנייה מורהבת. עורך ראשי: מרדכי הלפרין. המכון ע"ש ד"ר פלק שלזינגר לחקר הרפואה על פי התורה. ירושלים, תשס"ח. (sales@medethics.org.il) עמ'. (390+xx+xx עמ').

שאלת קביעת רגע המוות אינה פוסקת מלאהעסיק את פוסקי דורנו. בימים קודמים הייתה שאלת זו עני מرتתק לענות בו – אבל כמעט שלא היו לה השכלות מעשיות, מפני שאבורי הגוף כולם היו מפסיקים את פעולתם סמוך להפסקת הנשימה, וכך אפשר היה להסתפק בהכרעת הקדמוניים ובפסקה הש"ע שאחר שמודאים שהחולה אינם נושם מכךיים עוד צמו קצה, ואח"כ הוא נחשב כמוון כל דבר. אולם בדורנו ניתן לעצור את השיעו', להנשים פעילות הלב לפחות זמן נוסף, שכן חשוב מאוד להגדיר מותי ה'מת' אכן מת, וה'חיים' שב הם מחזקים אותו כבר אין חיים, שאז אפשר לנתק אותו מהמחזירים ולפנות מקום לפצעו אחר שמחזירים אלו עשויים להציל באמצעות חיזיו ואולי אף ליטול חלק מאבריו להצליל בהם חיות), ומצד שני חיוני לקבוע באלו מקרים הගוסט נחשב חיל כל דבריו למרות שיותם ללא ספק בקרוב. מורי וידידי הרב ד"ר מרדכי הלפרין, תלמיד חכם ורופא, הממונה על האתיקה הרפואית במשרד הבריאות ועורך 'אסיא' ובחוצאת מכון שלזינגר שע"י המרכז הרפואי 'שער צדק' בירושלים, ליקט עשרות מאמרים מתלמי חכמים ומרופאים מומחים מהארץ ומהעולם, שמציגים לפני כל המתעניין, וכיום ישנים רבים

כאליו, את כל החומר הרפואי וההלכתי בנושא זהה פרוש כשלמה. במרכזה הדיוון עומדת כידוע תשובה החת"ס בעניין הלנת המת (חו"ד סי' שלח), וההבהרותה הרפואי-הלכתית הקוצרות שמצויר לה העורך (עמ' 75-72) הם לענ"ד בעלות חשיבות עליהנה לכל העוסק בנושא. עד שיגיע כך הימין יישני עפר יקיצו וירגנו - יעדמו הפסקים לפני ההכרח להכריע לעיתים איזו נפש דוחים מפני איזו נפש, מתי הגוף מוטל לפניינו כבר מת ובכל רגע שאין מנתקים אותו מן המכשירים מלינס את קבורתו - ומתי ניתוק חפוץ של המכנים רגע לפני פטירתו של הגוסס הוא רציחה גמורה; קובץ זה יהווה עוד שניים רשות הבסיס המרכזיא לכל שימוש בנושא.

קדושת פשטו של מקרא. מאמרם על סדר פרשיות השבוע. מאת יהודה קופרמן. ירושלים, מוסד הרב קוק, תשס"ט. 2 כרכים. (098-642-02)

אין צורך להזכיר במיללים על פועלו החינוכי והפרשני של הרב יהודה קופרמן שליט"א, מורה המורות (וגם המורים!), ומדולוי משדרגי החינוך בדורנו. עיקר פועלו הפרשני הוא בהעמקת ההבנה והידע בעניין פשטו של מקרא והיחס אליו, ובמיוחד מוכר חיבורו הגדל' על מקומו של פשטו של מקרא בשלימות התורה ובקודשתה' על שלושת כרכי. אלום הספר והוא בעיקרו הוא ספר לימוד ועיוני, ועתה החליט הרב קופרמן לעוזרת בנו הרב מרדי' לתרגם' את הספר וולדוץ אותו כפירוש על התורה על סדר פרשיות השבוע, בו יונקו לקוראיו שבת-שבתו יסודות לימודים בהבנת המקרא. על רוב הפרשיות מובאים שנים-שלווה דיןונים פרשניים, לעיתים רק דין בודד אחד ולפעמים אף יותר (בפרשנות משפטים שבעה דיןונים כללו). מרגשת עד מאווד הקדשת הספר לאחיו הגדל' גרשון שי', שבחיותו בן 14 נטל על עצמו, אחרי פטירתו הפתאומית של האב, לסייע לאמו האלמנה בטיפול ובגידול חמשת אחיו הקטנים, והצליח בעזה"ת להפוך משפחה מוכה - למשפחה לתפארת, במסירות נפש שאין לתאר. עוד ינוב בשיבת הרב יהודה קופרמן שליט"א בבריאות גופא ונהורא מעלה.

ספר ישועת דניאל. הלכות צדקה, מעשר כספים, יששכר זבולון. דניאל יהושע גולדשטיינט. מודיעין עילית, תשס"ט. 20+שיט עמ'. (08-9740221)

פרק נוסף בסידרת ספרי ההלכה 'ישועת דניאל' על הכרך הראשון על הלכות בין המצרים כתבת ב'המעין' טבת תשס"ט [מט, ב] עמ' 103-102. המחבר הרב גולדשטיינט, רב קהילת אשכנז' בעיר מודיעין עילית וקרית ספר', פנה לבאר את הלכות צדקה והמסתער מהו, וכבסיס נטל את פסק ר' ארברם דנציג מוילנא בחכמה אדם' שלו. כدرכו פותח המחבר במקורות הדין בסוגיא ובראשוני, וממשיך בפסקיו האחرونים כשהוא מכריע במקריםות של ספק. עיקר הדיש הוא על הלכות מעשר כספים, ובו השאר זו שם הרב גולדשטיינט בשאלת העתיקה של היתר ניכוי הוצאות ביתו מן הרוחחים מהם מפריש האדים מעשר כספים (עמ' עט). המחבר מביא את דעת הגרא"ש וזנור ש'כגראה הסכמת הפסקים היא כהברכי יוסף [המחמיר] ולא ככנסת הגדרה [המקל], ובהע' 172 הוא מצינו למאמרם מ'המעין' תשכ"ז ותש"י תשל"א שדנו בדעת בעל קיזור שלוחן ערוך בנושא זה, והכרעתם הייתה שא"א לדעתו לנכות את הוצאות ביתו מן הסכום ממשבים את כמהות מעשר הכספיים. אלום עי' ב'המעין' ניסן תשס"ז [מאי, ג] עמ' 55-56, שם הובחר סופית שדעתו האחורה של בעל קיזור ש"ע הייתה שניתן לנכות את הוצאות ביתו מן השכר והרווח מהם מפרישים מעשר כספים, ולא כפי שכתב; חבל שמאמר זה נשמט מעניין המחבר. ההלכה האחורה, לפני המפתח

המפורט שבסוף הספר, עוסקת במי שנדר לתת צדקה מותוך רוח עתידי וירד מנכסיו, והדין הוא שהוא יכול לחזור בו, מפני שהרוווח עדיין לא בא לעולם. בהערה על הלכה זו מוסים המחבר את ספרו בציוט מדברי הפרי מגדים: 'וראו לרחים על עניהם ויתומים ואלמנות, ובזכות הצדקה יבוא לציון גואל ב Maherah בימינו אמן'; נראה שכוננותו לرمוזים שבמקרים מעין אלו לא כדי למהר ולהימנע מלתת את הצדקה השופטת, גם אם יש מקום על פי הדין שלאקיימים את הנדר. שנזכה להיות מן הנותנים ולא מן המקבלים.

רחש לבבי. שמואל מנחן סרלואי. ירושלים, תשס"ז. שכה עמ'. (08-8555532)

אוד מוצל משא השואה, איש אשוד, שזכה להשתתף באופן פעיל בבני הארץ במשך שנים רבות כאיש מעשה וכעסקן בעסקי תורה וחסד, ואף לבנות לעצמו עם רعيתו לאה לבית הדרי בית גודל של בניים ובני עוסקים בתורה ובמצוות - החליט בשנותיו הע"ב להזות לה' על כל אשר גמלחו בדרך של כתיבת ספר, שבו ליקט פנינים מותוך מה שראה, חשב, ושם עב משך כל ימי חלדו מרבותיו ומחבריו ומתיקות-תוכו עצמו. זהו לקט של 'דיבורים נאים' על פרשת השבוע והמועדים, על התפילה ועל ימי שמחה ועצב, שמועות ורעיונות, דברי מחשבה והגיוון, בדרך כלל בשם אומרים ומוסרים, בניחוח אישי, לעתים מרגש. הספר שזר ביחסו המירוץ של המחבר אל הרוב יהושע בכרך ז' ל', מورو ורבו בשנות ילדותו, שהיא לו לאב בשנות ינכותו ואליו הוא נקשר כל ימי חייו, וMASTERIES בהרהוריו על גירוש נני נגידיו מגוש קטיף לפניו ארבע שנים, ועל ההשווה הבלתי-ינמנעת בין גירוש זה לגירושו כילד מביתו באמסטרדם בימי השואה. בענין זה הוא מעיר שהדיון בשו"ע סי' קנא שבית הכנסת שחרב אין תולשים ממנו שעיבים מפני עוגמת נפש, כדי שיראו העם ותעריך וישתדלו לבנותה' - מקובל לדין בהלכות אבלות שקורעים לקטן מפני עוגמות נפש; והקריעה שקרעו נגידיו כשגורשו מביתם בגוש קטיף נועדה גם היא לדעתו לכך שיראו העם וישתדלו לבנות את הנחרשות ב Maherah בימינו. ולסימן מעט מדבריו לחג הסוכות (עמ' ריא): חז"ל מעיריים שכשיזכאים מלחסנה מהחתה הגשם צריך להרגיש נזפים לפני המקום, כעבד שבא למוג כס לרבו ושפך לו רבו את קיתונו המים על פניו, וחסירה לו עתה 'המתתקת הדינים' שזכים לה בסוכה. ומוסיף בעל מטה אפרים (סי' תרכז טע' כ): 'ז' מכל מקום לא מפני כך יאריך בעצבונו ודאגה, ולא יהפוך ח"ו השמחה לתוהנה, כי זמו שמחתנו הו...' מעיר על כך רשות' סרלואי, שכמו שמשה המתתק את המים המרים של מרה בע"ץ, ולדעת רב"י במקילתא הכוונה לדברי תורה ושנמשלו לעצ' ע"פ הפסוק 'ע'ץ חיים היא' וכו') - כך אפשר להמתיק את הדינים' המתוחים עליינו, המתבטאים ב'גירושני' מנוסה הסוכה, בעיסוק בדברי תורה, עד שיאפשר לנו רבונו של עולם לחזור אליה ולהמשיך לקיים בה את מצותו. ואפשר להוסיף שנכונים הדברים במידה המתאימה גם לגבי הגירוש שהוחזר קודם, הגירוש מלבני ארבע שנים, שהרחתבת לימוד התורה בכמות ובאיכות תමתק בע"ה את הדינים' המתוחים על העם והארץ ותשיבו בקרוב אל כל מוחבי אדמתנו, בעזה'ית.

از אמר שלמה. אוסף ספרים מאמריים מכתבים וחידושים תורה מאות רב' שלמה זאב קלין אבד'ק קאלמאר. יצאו לאור לראשונה בחיי המחבר ז"ל דבר בעתו, וicut נתחדש אורט עם הרבה תיקונים והוספות בתכילת ההידור והיפוי ע"י נגידו המחבר. ברוקlein ניו יורק, תשס"ט. רבב עמ'. (718-437)

גם אני הקטן זכייתי, דור חמישי בו אחר בן, להיות מיוצאי חלציו של "הרוב המאור גדול",لوحם מלחמות ה' ומרקם לבבות ישראל לאביהם شبשים ורבים השיב מעoon, הרוב הנגנו

המפורסם, צדיק יסוד עולם, רבי שלמה זאב קלין זצלה"ה", כפי שמכנים אותו העורכים האחים ר' שמעון ור' נפתלי נתן הלוי שישא מנוי יורק בשער הספר. אבי מורי ד"ר משה קטן ז"ל פירסם לפני כעשרים שנה את תולדות אביו סבו ב'המעין' ('הרבר שלמה זאב קלין זצ"ל – תולדותיו וכתביו', המuin' ניסן תש"ז [ל, ג] עמ' 37-37), ובמבוא הגודל שכתב הרב אליעזר הכהן כ"צמאן לקובץ הכתבים הזה והתרפרסם במקביל כמאמר במאסף התורני 'ישורון' [נינו יורק – ירושלים] תשס"ט עמ' מתנה-תתעד) הוא מתבסס עליו הרבה, ועוד מוסיף כהנה וכהנה. לא זהה רשות קלין זצ"ל להתרפרס כראוי לו מפני שנפטר בגיל צעיר (בן 53), וגם משום שהיה עסוק כל ימי בהצלה היהדות במחוז אלזס ובכՐת כולה ובמלחמה עם המהדים והמקצצים בנטיות, ולא הספיק למשוך אליו – לפרש את חידושיו ופסקיו ולעשות לו שם 'כשם הגודלים אשר בארץ'; אך מתוך לקט כתביו ניכר שאדם גדול מאוד היה רשות' בתורה וביראה, שככל מעשייו היו לשם שמים ובל' שום פניות אישיות, ואכן זרים שעשו בדמעה נבטו וצמחו ופרחו שנים לאחר פטירתו. אמנס לא צד צבאים כרב חייא כדי להגיע בסופו של דבר להוראת תינוקות של בית רבן בטהרה (ב"מ פה, ב) – אך ביטול הרבה מתורתו כדי לכתוב למשל ספר דקדוק עברי בצרפתית שישיע למתחילה בלימוד התורה, כדי לכתוב קונטרסים בענייני הלכה ומכתבים פומביים בעניינים שעלו על הפרק כדי לחזק את יהדותם של שומעי לchromo, וכך כדי להגב בעתונות הכללית כ'מודרנא דאומתיה' על כל עניין בעל חשיבות יהודית. רבב צער של קהילה קתונה כתב ופירסם בגיל 33 ספר בשם 'מענה רך על חזות קשה', בו חסר את 'גמומי' של זכריה פראנקל, שעד אז נחשב רב נכבד ומפורסם, ביחסו ל'תורה מן השמים' ולסתמכות ההלכה בספר 'דרכי המשנה'; הרב כ"צמאן מצינו במבואו בספר שלפני שנים אחותות קיבל רשות' רשות' הסכמה' – בדיעבד לדבריו אלו מנשיא הסמינר הקונסרבטיבי בניו יורק פרופ' איטמו שורש בכבודו ובעצמו, שלקראות יובל המאה של הסמינר הכריז שלמעשה נוסד הסמינר הקונסרבטיבי לא לפני 100 שנה בניו יורק ע"י שטרן – אלא כבר לפני 132 בברסלאו ע"י פראנקל... הספר מהודר 'או אמר שלמה' כולל פריטים חדש של כמה מון הכתבים שפירסם רשות' רשות' עברית (שהליקם היום יקרים מיצאות מודרנו), מכתבים והסכנות, צוואתו המיוחדת במינה, פרק על חלקיים ממשפחו המסעופת עם צילומים והסבירים, ועוד. אשריך הרב רבי שלמה זאב זצ"ל שצאנאי צאנאי שומרין לך מקום של כבוד בלבכם ובמעשיהם יותר מ-140 שנה אחרי נפילתך ולא עיתך במערכה על שמירת קודש ישראל!

פתח השלחן. שלחן ערוץ – מקורות וביורים. הלכות נזקין ומבוא לדינה דוגמי; הלכות אבודה והלכות פריקה וטעינה; הלכות נזקי ממון. ירושלים, כולל שמעון הצדיק, תשס"ז-תשס"ט. 3 כרכים. (77-3198887-057)

כבר כתבתי בעבר על CRCI 'פתח השלחן' (ול' טבת תשס"ה [מה, ב] עמ' 91, ניסן תשס"ז [מו, ג] עמ' 92) שזכו לברכתו ולהסכמתו של הג"א נבנצל שליט"א, המביאים מפירות לימוד ההלכה בעיון של רבני ה'כולל' הסמור לקבר שמעון הצדיק בירושלים עיה"ק בראשות אחיו הרב חנןאל שליט"א. בשנים האחרונות מתמקדים האברכים בלמידה חו"מ, ומסיימים את עיוניהם בסוגיות בכתיבה שיטותית, עד שסימן לסייע מctrfr לכרך ועוד כרך שיש בהם תועלת רבה: ביאורים כולל הסבר בהיר, סעיף אחריו סעיף, באיזה אופן יצא ההלכה בששו"ע מן התלמוד והראשונים, איך היא מתיחסת למעשה על פי דעת החדרונים. כך למשל בראש סי' רעב בדיוני פריקה וטעינה מובה דין לגבי פריקה וטעינה באדם ודין צער בעלי חיים באדם: השו"ע כשהוא מצטט את לשון הרמב"ם מדבר דווקא על פריקה וטעינה

בבמה, אבל בספר המצוות (וכ"ה בספר החינוך) כתוב בפירוש 'להקדים המשא על הבמה או על האדם', ומצא ליה המנתה חינוך מקור בגם' מפורשת, בסיפור של ר' ישמעאל שפגש אדם שביקש להטעו עליו את משאו ור' ישמעאל קנה את המשא והפקיירו (ב"מ, ל). אולם ראשונים ואחרונים חולקים ואומרים שאין כלל דין צבע"ח באדם כי 'הוא ליה ליתובי דעתיה' / ווזוקא בבהמה הקפידה התורה על צערה כיון שחסרה היא דעת. כל זה ויתר מזה מובא במילים קצרות בהמשך לדברי המתברר, וכך הלכה זו וחברותיה נותרות בהירות ושלמות. יוצו הרב הננאן ואברכיו לההילה עוד ספרים הרבה ולסייעם, ללמידה ולמד לשימור לעשות ולקיים.

ספר הכרמל. אוצר החכמה, בלול מתוכן כל ספרי המלבי"ם כללים ופרטיהם, עורך על סדר אותיות א"ב. חיבר: הרב יוסף גריינבוים. ערך: הרב שמעון יהודה וייזר. בני ברק, מישור, תשס"ט. 2 כרכים. (96-6187349)

ספריו הנפלאים של בבודו רבנו מאיר ליבוש צצ"ל ממלאים בדברי חז"ל, ראשונים ואחרונים, קהירות פילוסופיות ודברי פרשנות, ענייני השגחה ודקדוק לשון, רמי, דרש וסוד. מכל הספרים הנפלאים האלו Likut לפני כמה שנים הרב יוסף גריינבוים מנאנאש שהונגריה כללים וראשי פרקים בענין לשון הקודש וביאורי מילים נרדפות, כללי המליצה וחקר דרישות חז"ל, וכן עניינים רבים בדריש ואגדה, קירה וקבלה, וערכם בסדר א"ב דבר ודבר על אופניו (דפוס"ר סייגט טר"ס). הוצאה 'משור' בראשות הרב יוס"ט פרגס הטילה על הרב שמעון וייזר (וחבר מערכת 'המעין') להתקין מהדורה חדשה ומותוקנת של ספר זה, והוא יצא עתה לאור כולל בהדרור עם תוכן מפורט ומפתח ערכים בראשו. הספר פותח במבוא רחב של המוי"ל, בו הוא תוקף את אישי ההשכלה, ומרים על נס את המלבי"ם שבדקוקו הלשוניים גזל את חנית-הלשון מידיים והшибה בבית המדרש. בסופו צורף ספר יאיר אור' – קונטרס של שמות ופעלים נרדפים שחיבר המלבי"ם לעצמו (דפוס"ר וילנא טר"ס) שגם לו נוסף מפתח מפורט, ולבסוף רשותם ביורי השמות הנרדפים הנמצאים בביורי הגר"א מתוך ספר 'ברך השחר'. דוגמא לערך אחד בספר הכרמל (ח"א עמ' ק挫): 'גוי נגזר מגיה', שהוא גור. התיבה מצינית קיבוץ גופים ואשים ללא תוכן נסף, ולכן הביטוי 'גוי' בעל חשיבות פחותה מ'עם'. השם 'גוי' מתאר קיבוץ גדול של אנשים, בדרך כלל מאומות העולם, אולם בעת שירצה לדבר על ישראל מגד ריבויים – השתמש גם בשם 'גוי' לעם ישראל. עד כאן הערך 'גוי' בקיצור, שמקורו הם פירוש המלבי"ם על ספר ישעהו וספר יאיר אור' הנ"ל.

ארבעת המינים. עיונים הלכתיים מבט היסטורי, בוטני, וארץ-ישראל. זהר עמר. נווה-צוף, תש"ע. 101 עמ'. (02-5380195)

פרופ' עמר הוציא לאור קובץ ממאמרי בענין ארבעת המינים, חלקם כבר פורסמו במכות שונות (כולל 'המעין') והאחרים הם 'אומר' הבא כולם מן החדש. השילוב בין העיוון במקורות ההלכתיים, ולצדדים מיצוי כל 'מושאי הכלים' המדעים הרלוונטיים – בוטניקה, היסטוריה, ארCHAIOLOGIA, גנטיקה ועוד – מציג לפניה הקורא את החומר כולו ערוך ומסודר, כך שלא נותר לו אלא להתבשם מהתוכן המרתק, המביא אותו צעד אחר צעד, נושא אחר נושא, למסקנות ברורות ו邏輯יות, עם כל זההירות הנדרשת כאשר בענין ההלכה למעשה עסוקינו. בספר נמצא בין השאר נסיון להתמודד עם סוגיות תקופותם של ממצאים ארCHAIOLOGIIM כמסייםים להכרעה בסוגיות הלכתיות; לעיתים הסיווע מוגבל, ולעתים הוא חותך יותר, כמו

- ראיות ברורות מטבעות בר כוכבא לקדמות מנהג הוספה עשרות הדסים שוטים שלשלושה הקרים באגד הלולב, מנהג הקים עד היום בקרבת יהודיתימן. הקובי פותח בפרק מחשבתי סביר בחשיבותם ובשימוש בהם למצוות בחג הסוכות) – מחד, ומайдך לארכ ישראל לחבליה השוניים; ממשיך בזיהוי האתרג במלינוי, תוך דחיה בזרה ומשכנתה של דעתו חוקרים שרצו לאחר את קיומו של עץ האתרג במצרים התיכון לימי בית שני, ובכך לענער על המסורת החרד-משמעות של יהודיה האתרג ע"י ח"ל וכל קהילות ישראל מאז מעולם (בגעין זה מצא פרוף' עמר טוות מביכה בתרגומו של אברהם שליט ל'קדמוניות היהודים': יוספוס קורא לאתרג *persea*, ושליט מתרגם תיבת זו 'אפרסק', ומכאן לכארה שלילופוס, תלמיד התנאים, הייתה מסורת אחרת ליהודי האתרג – פררי האפרסק! הלא דבר הוא!! בא عمر ומוכיח ש-*persea* הכוונה 'פרסי', והוא הינו הכנוי לפרי האתרג אצל הספרדים היוננים – 'תפוח פרסי', מכאן גם שמו המדעי של האתרג – *citrus medica* – לימון מדי [מארץ מִדְיָה=פרס; לא 'לימון רפואי'[...]. גם הנסיבות הפירושיות כמו הצדוקים והשומרונים לא חקרו בעיררו על יהודיה האתרג, אלא שינויו וסליפתו פרטיטים אחרים של המוצה הזה. מעניין לציין שהאתרג היה כנראה הנציג היחיד מפירות ההדר שהיה קיים במצרים התיכון בתקופת המקרא ובתקופת חז"ל, ו'קרוביו' הליימון והתפו וכו' 'מודרנים' הרבה יותר. פרוף' עמר מאיריך בענייני הרכבת האתרגו; הוא קובל בין השאר שהכח בשנים האחרונות שקיימת לעתים השפעה של הפנה [=עץ הבסיס] על תכונות הפירות שגדלים בענפי ה'רוכב' [=העץ שהרכב]; הוא מספר שבתקופת חז"ל ידעו כבר להרכיב מינים שונים זה על זה, אולם רק בתקופת האחרונים, כאשר מדע הבוטנית החל להתחפתח באירופה, החלו הדינאים ההלכתיים על כשרות האתרגים המורכבים, ורק לפני כמה שנים התחללה הרכבת האתרגים להיות נפוצה באיזור הים התיכון בעקבות מחלות שפגעו בעצי האתרג ולא פגעו בעצי החושח. לדעתו ניתן להנני בסבירות גבולה שבחלקם הפנימיים יותר של הארץ השונות (א"י, מרוקו, תימן ועוד) לא הריכבו אתרגים כלל עד הדורות האחרונים, כפי שכתב בין השאר הראייה קוק זצ"ל: 'מנהג ההרכבה לא היה נפוץ כלל ביום מקדים... אבל בעת הוא חוק קבוע אצל כל הגננים, במיוחד במיני האתרגים'. עמר מביא גם את פירוטו של מחקר גנטי שערך פרוף' אליעזר גולדשטייד (פורסם ב'הילכות שדה' לפני כמה שנים), המוכיח בסבירות גבולה שכל מיני האתרג המוחזקים היום בקשרות למורות ההבדלים החיצוניים הגדולים ביניהם זהים-למעשה מבחינה גנטית, כך שכולם כשרים מצד אחד, וכנראה גם בלתי-מורכבים מצד שני. בהמשך מတיר המחבר בין השאר את המנהג הקדום הנ"ל להוסיף הרבה ענפי הדס 'שוטה' לשלוות ענפי הーズ הכהרים, דן בזיהוי הערבה ועוד. פרוף' עמר מסוים בסוגיות 'לולב היבש' שיש לה מאפיינים הלכתיים והיסטוריים, כמו למשל המנהג בכמה קהילות-קודות באירופה לצרף לlolubits שקנה הקחל לולב יבש אחד מהשנה שעברה (ונראה כדי לשמר את עיקר-הדין שלולב יבש כשר בשעת הדקה), ומשיים בדברי 'ערוך השולחן' סי' תרמיט: 'האידנא שיש הרבה להחיילנה לבך על לולב היבש'; מה נאמר ומה נדבר היום כצוצינו שמעטם כל יلد מגע בבית הכנסת עם ארבעה מינימ ברמת כשרות שלא עליה זקניו... הספר מלאוּה בעשרות אירורים וצלומים צבעוניים, שוב מלאכה מהודרת מעשה ידי פרוף' זהר עמר לקרהת חג הסוכות הבעל"ט.